

Merja Heikkinen

SIRKUS- JA ESTRADITAITEILIJAT
RAPORTTI KYSELYTUTKIMUKSESTA

Taiteen keskustoimikunta
Tutkimus- ja tiedotusyksikkö
Helsinki 1999

© Merja Heikkinen ja taiteen keskustoimikunta

ISBN 952-5253-16-3

ISSN 0788-5318

Taiteen keskustoimikunta

Helsinki 1999

ALKUSANAT

Tämä selvitys on syntynyt tarpeesta kartoittaa sirkus- ja estradialan taiteilijoiden tilannetta Suomessa. Kysymys sirkus- ja estraditaiteen asemasta valtion taidehallinnossa on noussut esille toistuvasti, kun on keskusteltu taidetoimikuntalaitoksen soveltamasta taiteenalajaosta. Vuoden 1998 alussa taiteen keskustoimikunta asetti työryhmän pohtimaan tämän taiteenalan tilannetta. Työryhmä rajasi ensisijaiseksi tehtäväkseen alan taiteilijoiden suunnattavan tuen kehittämisen, ja otti nimekseen Estradi- ja sirkustaiteen taiteilijatuon arviointityöryhmä. Estradi- ja sirkustaiteilijoiden tilanteesta ei ollut aikaisempaa tutkimustietoa, joten työryhmä päätti teettää selvityksen heidän asemastaan erityisesti ammattitoiminnan, toimeentulon ja apurahoituksen osalta. Selvitys toteutettiin kyselytutkimuksena taiteen keskustoimikunnan tutkimus- ja tiedotusyksikössä.

Kyselyn toteuttaminen vaati monien ihmisten työpanosta. Lämpimät kiitokset kaikille Estradi- ja sirkustaidetyöryhmän jäsenille sekä Esiintyvä taiteilijat ry:lle ja Suomen Taikapiiri ry:lle avusta ja yhteistyöstä, jota ilman tämä kysely ei olisi ollut mahdollinen. Kiitos myös työtovereilleni taiteen keskustoimikunnassa avusta ja kommentteista. Suurin kiitos kuuluu kaikille tähän kyselyyn vastanneille sirkus- ja estraditaiteilijoille, joiden myönteinen ja vakava suhtautuminen kyselyyn näkyi poikkeuksellisen hyvin täytettyinä lomakkeina ja korkeana palautusprosenttina. Toivottavasti kyselyn tuottama tieto omalta osaltaan auttaa kehittämään estradi- ja sirkustaiteen toimintaedellytyksiä.

SISÄLLYS

Johdanto	4
Aineisto	6
Vastaajien taustatiedot	9
Koulutus	11
Ammatillinen toiminta	13
Apurahoitus	17
Sirkus- ja estraditaiteen tuki – vastaajien arvioita ja kehittämissuhteita	22
Yhteenveto.....	27
Lähteet	30
Taulukkoluetelo	31
Liite 1. Tiivistelmä Tanskan kulttuuriministeriön artistityöryhmän mietinnöstä	
Liite 2. Kyselylomake	

JOHDANTO

Kysymys eri taiteenalojen asemasta valtion taidehallinnossa on ollut toistuvana keskustelunaiheena koko järjestelmän olemassaolon ajan. Opetusministeriön asiantuntijaelimenä toimivan taidetoimikuntalaitoksen jäsenet nimitetään eri taiteenalojen järjestöjen ja laitosten antamien lausuntojen perusteella edustamaan omaa taiteenalaansa ja sen asiantuntemusta. Toimikuntalaitoksen kolmikymmenvuotisen toiminnan aikana taiteen kentällä on tapahtunut lukuisia muutoksia, jotka ovat heijastuneet myös taidetoimikuntien lukumäärässä ja kokoonpanossa. Uusia taiteenaloja on tullut taidehallinnon piiriin, ja taiteenalojen väliset rajanvedot ovat olleet jatkuvassa liikkeessä. Jatkuvan muutoksen voi katsoa kuuluvan itse taiteen olemukseen uusia rajoja ja toimintatapoja etsivänä ja entisiä kyseenalaistavana luovana toimintana.

Valtion taidetoimikuntia oli aluksi seitsemän ja nykyisin niitä on yhdeksän: elokuva- taide-, kirjallisuus-, kuvataide-, näyttämötaide-, rakennustaide-, säveltaide-, taideteollisuus-, tanssitaide- ja valokuvataidetoimikunnat. Uusia taiteenalarakenteita on liitetty järjestelmään noin kerran kymmenessä vuodessa. Taideteollisuus sai oman toimikuntansa nykyistä järjestelmää perustettaessa 1969, kamerataidetoimikunta jakaantui elokuva- ja valokuvataidetoimikunniksi 1977 ja tanssi sai oman toimikuntansa 1983. Sarjakuva sai oman edustajansa valtion taideteollisuustoimikuntaan ensimmäisen kerran vuonna 1995, ja vuodesta 1996 taiteen keskustoimikunnassa on toiminut media- taide/monitaidejaosto. Kysymys toimikuntien lukumäärästä ja tehtäväalueesta on edelleen ollut yksi keskeisimmistä puheenaiheista taidetoimikuntajärjestelmän uudistus- hankkeissa 1990-luvulla.

Taiteen keskustoimikunta asetti vuoden 1998 alussa työryhmän pohtimaan estradi- ja sirkustaiteen tilannetta sekä alan asemaa taidehallinnossa. Työryhmässä olivat edustettuina alan asiantuntija- ja taiteilijajärjestöt, taiteen keskustoimikunta sekä säveltaide- ja näyttämötaidetoimikunnat. Työryhmän puheenjohtajana toimi taiteen keskustoimikunnan puheenjohtaja Risto Ruohonen ja jäseninä olivat puheenjohtaja Markku Aulanko Sirkus ja varieteetaiteen ystävät (CiVa) ry:stä, näyttämö- ja sirkustaiteen läänintaiteilija Anna-Kaisa Järvi, puheenjohtaja Pekka Kärkkäinen Esiintyvät taiteilijat ry:stä, näyttämötaidetoimikunnan puheenjohtaja Esko Roine sekä säveltaidetoimikunnan puheenjohtaja Jani Uhlenius. Työryhmän sihteereinä toimivat tiedottaja Timo Aaltonen Suomen Taikapiiri ry:stä, tutkija Merja Heikkinen taiteen keskustoimikunnan tutkimus- ja tiedotusyksiköstä sekä taiteen keskustoimikunnan pääsihteeri Jarmo Malkavaara.

Työryhmä päätti keskittyä erityisesti estradi- ja sirkusalan taiteilijoiden työskentelyedellytysten kehittämiseen, ja otti nimekseen Estradi- ja sirkustaiteen taiteilijatuen arviointityöryhmä. Koska alan taiteilijoiden tilanteesta ei ollut olemassa tutkimustietoa, päätti työryhmä teettää kyselytutkimuksen estradi- ja sirkustaiteilijoiden asemasta. Kyselyn tavoitteena oli hankkia perustiedot tämän alan ammattilaisista ja heidän työtilanteestaan, sekä kartoittaa heidän mielipiteitään ja ehdotuksiaan alan kehittämisestä.

AINEISTO

Selvityksen aineistona on kysely, joka toteutettiin taiteen keskustoimikunnan tutkimus- ja tiedotusyksikössä. Estradi- ja sirkustaiteen taiteilijatuen arviointityöryhmän jäsenet kommentoivat kyselylomaketta sen suunnitteluvaiheessa. Lomake lähetettiin Esiintyvät taiteilijat ry:n taiteilija- ja kokelasjäsenille, Suomen Taikapiiri ry:n varsinaisille jäsenille sekä kyseisten järjestöjen edustajien tiedossa olleille tämän alan ammattilaisille.

Esiintyvät taiteilijat ry:n sääntöjen mukaan yhdistyksen taiteilijajäseneksi voidaan hyväksyä *”ammattimaisesti viihde-, estradi- tai sirkustaiteen alalla työskentelevä henkilö, joka omaa ammattitaiteilijana toimimiseen tarvittavan pätevyyden ja jota kaksi yhdistyksen taiteilijajäsentä suosittelee”*. Yhdistyksen kokelasjäseneksi voidaan hyväksyä *”viihde-, estradi- tai sirkusalan harrastaja tai opiskelija, joka on osallistunut nuorten kerho- ja sirkusleirin toimintaan, tai kuuluu johonkin alan yhdistykseen, tai osoittaa muulla tavalla kiinnostuksensa pitkäjänteiseen harrastustoimintaan, ja jota kaksi yhdistyksen taiteilijajäsentä suosittelee”*. Suomen Taikapiirin varsinaiseksi jäseneksi voidaan yhdistyksen sääntöjen mukaa hyväksyä *”ammattimaisesti taika-alalla työskentelevä henkilö, joka omaa ammattitaiteilijana toimimiseen tarvittavan pätevyyden tai henkilö, joka toiminnallaan on osoittanut kyvykkyytensä taikurina”*. Järjestöjen kannatusjäsenet jätettiin tutkimusjoukon ulkopuolelle.

Kaikkiaan tutkimusjoukkoon tuli mukaan 134 henkilöä. Kyselylomake postitettiin heille syyskuussa 1998, ja lokakuussa lähetettiin yksi muistutuskirje. Täytettyjä lomakkeita palautettiin 96 kappaletta, ja kaksi kirjettä palautui postista. Palautusprosentiksi tuli 73 %. Palautusprosenttia voidaan pitää korkeana, eikä vastaajajoukossa ollut havaittavissa mitään systemaattista vinoutumaa. Aineisto edustaa siten tutkimusjoukkoa hyvin. On mahdollista, että erityisen hyvin kyselyyn ovat vastanneet juuri ammattimaisesti sirkus- ja estraditaiteilijoina toimivat. Joissakin lokakuussa lähetetyn muistutuskirjeen jälkeen palautetuissa lomakkeissa nimittäin perusteltiin aikaisempaa vastaamatta jättämistä sillä, ettei vastaaja ollut katsonut toimintaansa sirkus- ja estraditaiteen alalla riittävän ammattimaiseksi.

Tutkimusjoukko (N)	134
Poistot	2
Palautetut ja täytetyt lomakkeet (n)	96
Vastausprosentti	73 %

Kyselylomakkeita ei jouduttu hylkäämään puutteellisesti täytettyinä. Kaikki vastaajat olivat vastanneet useimpiin kysymyksiin. Eläkeläiset ovat paria poikkeusta lukuun ottamatta jättäneet vastaamatta ammattityöskentelyä ja ammattituloja koskeviin kysymyksiin. Taulukoissa prosenttijakaumat on laskettu kulloinkin kyseessä olevaan kysymykseen vastanneiden lukumäärästä.

Eri järjestöihin kuuluvien vastaajien osuus selviää taulukosta 1. Kysymykseen ”Kuulutteko alanne taiteilijajärjestöön?” vastasi myöntävästi 93 % vastaajista. Suurin osa vastaajista kuului Esiintyvät taiteilijat –yhdistykseen, jonka jäseniä olivat myös lähes kaikki Taikapiiriin kuuluvat vastaajat. Kymmenesosa kysymykseen myöntävästi vastanneista kuului johonkin muuhun kuin näihin kahteen esittävien taiteiden ammattijärjestöön, kuten Suomen näyttelijäliittoon, Suomen muusikkojen liittoon tai Suomen tanssinopettajain liittoon.

Taulukko 1. Vastaajien jäsenyys alan taiteilijajärjestöissä (n=96)

Järjestö	Osuus vastaajista*	n
Esiintyvät taiteilijat	78 %	75
Suomen Taikapiiri	25 %	26
Muu esittävän taiteen ammattijärjestö	9 %	9
En kuulu alan taiteilijajärjestöihin	7 %	7

* Prosenttien summa >100 päällekkäisjäsenyyksien vuoksi.

Sirkus- ja estraditaiteilijoita on jatkossa mahdollisuuksien mukaan vertailtu joihinkin muihin taiteilijaryhmiin. Aivan vastaavia vertailuaineistoja ei ole olemassa, sillä suurin osa taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikön taiteilijatutkimuksista ei ole kyselytutkimuksia. Osittain vertailukelpoisia kyselyaineistoja on olemassa apurahan saaneista taiteilijoista (Minkinen 1999) sekä taideteollisuuden ja sarjakuvan ammattilaisista (Heikkinen & Irjala 1998). Useiden taustamuuttujien tai esimerkiksi apurahoituksen suhteen vertailutietoja on myös muista taiteilijaryhmistä.

Vertailuryhmiksi on valittu ensisijaisesti esittävän taiteen taiteilijaryhmiä kuten näyttelijät ja tanssijat. Vertailuryhmänä käytetään joissakin yhteyksissä myös näyttämötaiteilijoita, joihin ryhmänä lasketaan näyttelijöiden ohella ohjaajat, dramaturgit, lavastajat, valo- ja ääni-, sekä pukusuunnittelijat. (Karhunen 1993; 1997; Karhunen & Smolander 1995.) Joitakin vertailuja tehdään myös sarjakuvan alueelle, sillä sarjakuva edustaa taiteilijamäärältään suunnilleen samansuuruista taiteen alaa, jonka taidepoliittisen aseman lähtökohdissa on yhtymäkohtia sirkus- ja estraditaiteeseen (Heikkinen 1991; 1996). Aikaisempaa vertailuaineistoa sirkus- ja estradialan taiteilijoiden asemasta ei ollut käytettävissä. Taiteen keskustoimikunnan 1980-luvun puolivälissä teettämä esiselvitys viihdekulttuurin alueesta (Jokinen & Sandborg 1987) ei sisältänyt alan ammattikuntien rakennetta ja asemaa koskevaa yksityiskohtaisempaa aineistoa. Selvityksen mukaan Suomessa toimi 1980-luvun puolivälissä kolmisenkymmentä ammattimaisesti esiintyvää sirkustaiteilijaa. Tämän mukaan alan ammattilaisten määrässä olisi tapahtunut merkittävää kasvua viimeisten viidentoista vuoden kuluessa.

Tanskassa kulttuuriministeriö nimitti vuonna 1995 työryhmän kartoittamaan sirkustaitteen asemaa ja tekemään toimenpide-ehdotuksia alan julkisen tuen kehittämiseksi. Sekä sirkusalan perinne että taidehallinnon rakenne Tanskassa eroavat Suomen tilanteesta sen verran, että suoraa rinnastuksia on vaikea tehdä. Yhteisinä piirteinä on kuitenkin muun muassa kulttuurihallinnon viime aikainen kiinnostus tämän alueen kehittämiseen, samoin kuin alan vakiintumaton asema julkisen tuen piirissä. Tiivistelmä Tanskan kulttuuriministeriön työryhmän mietinnöstä (Cirkus og ... 1998) on tämän raportin liitteenä.

VASTAAJIEN TAUSTATIEDOT

Kyselyn tutkimusjoukkona olivat Esiintyvät taiteilijat ry:n taiteilija- ja kokelasjäsenet sekä Suomen Taikapiiri ry:n varsinaiset jäsenet täydennettynä muilla kyseisten järjestöjen edustajien tiedossa olevilla alan ammattilaisilla. Kun päällekkäisjäsenyydet poistettiin, käsitti tutkimusjoukko kaikkiaan 134 henkilöä. Lukumäärältään sirkus- ja estraditaiteilijoiden ammattikuntaa voidaan siis verrata esimerkiksi teollisiin muotoilijoihin, lavastajiin, valo- ja äänisuunnittelijoihin tai sarjakuvantekijöihin. Kaikkiaan Suomessa on noin 17 000 ammattitaiteilijaa.

Valtaosa sirkus- ja estraditaiteilijoista on miehiä. Naisia oli vastaajajoukossa vain kymmenesosa. Taulukossa 2 vertaillaan sirkus- ja estraditaiteilijoiden sukupuolijakaumaa seuraaviin taiteilijaryhmiin: sarjakuvantekijät (Heikkinen & Irjala 1998), tanssijat (Karhunen & Smolander 1995), näyttelijät ja näyttämötaiteilijat (Karhunen 1993, 1997). Sarjakuva toisena perinteisen korkeakulttuurin suhteen marginaalisena alueena edustaa lähes yhtä miesvaltaista taiteen alaa. Näyttelijöiden ja ylipäänsä näyttämötaiteen edustajien sukupuolijakauma on melko tasainen, kun taas tanssi on erittäin naisvaltainen esittävän taiteen alue.

Taulukko 2. Sirkus- ja estraditaiteilijat, sarjakuvantekijät, tanssijat, näyttelijät sekä näyttämötaiteilijat sukupuolen mukaan

Sukupuoli	Estradi- ja sirkustaiteilijat	Sarjakuvan- tekijät	Tanssijat	Näyttelijät	Näyttämö- taiteilijat
Nainen	11 %	18 %	81 %	45 %	43 %
Mies	89 %	82 %	19 %	55 %	57 %
	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
n	96	50	563	1113	1686

Vertailutiedot: sarjakuvantekijät (Heikkinen & Irjala 1998), tanssijat (Karhunen & Smolander 1995), näyttelijät ja näyttämötaiteilijat (Karhunen 1993, 1997).

Sirkus- ja estraditaiteilijoiden keski-ikä oli 46 vuotta. Eläkeiässä oli hieman useampi kuin joka kymmenes vastaajista (14 %). Nuoria, alle 35-vuotiaita, oli noin neljäsosa vastaajista. Taulukossa 3 vertaillaan sirkus- ja estraditaiteilijoiden ikäjakaumaa samoihin taiteilijaryhmiin kuin edellä. Ikärakenteeltaan huomattavasti nuorempia ammattikuntia olivat sarjakuvantekijät, joista noin puolet oli alle 35-vuotiaita, sekä tanssijat,

joista näin nuoria oli kolme neljästä. Sen sijaan näyttelijöiden ikäjakauma oli suunnilleen samanlainen kuin sirkus- ja estraditaiteilijoiden.

Taulukko 3. Sirkus- ja estraditaiteilijat, sarjakuvantekijät, tanssijat, näyttelijät sekä näyttämötaiteilijat iän mukaan

Ikä	Estradi- ja sirkustaiteilijat	Näyttelijät	Näyttämötaiteilijat	Ikä	Sarjakuvantekijät	Tanssijat
Alle 35	24 %	30 %	27 %	Alle 35	48 %	75 %
35-44	31 %	28 %	32 %	35-44	30 %	14 %
45-54	16 %	19 %	20 %	Yli 44	22 %	11 %
55-64	15 %	13 %	12 %			
Yli 64	14 %	10 %	8 %			
	100 %	100 %	100 %		100 %	100 %
n	80	1113	1686	n	50	563

Vertailutiedot: sarjakuvantekijät (Heikkinen & Irjala 1998), tanssijat (Karhunen & Smolander 1995), näyttelijät ja näyttämötaiteilijat (Karhunen 1993, 1997).

Taiteilijakunnan keskittyminen pääkaupunkiin ja pääkaupunkiseudulle on todettu useissa maissa. Myös Suomessa kaikkien taiteenalojen edustajista valtaosa asuu pääkaupunkiseudulla. Muihin taideammatteihin verrattuna sirkus- ja estraditaiteilijat asuivat jonkin verran tasaisemmin ympäri maata. Joka kolmas kyselyyn vastanneista sirkus- ja estraditaiteilijoista asui Helsingissä. Etelä-Suomessa asui kaikkiaan yli puolet (56 %), ja Länsi-Suomessa noin kolmannes vastaajista. Itä- ja Pohjois-Suomessa asui vain muutama vastaaja (taulukko 4). Äidinkieltään ruotsinkielisiä oli sirkus- ja estraditaiteilijoiden keskuudessa 7 %, eli suunnilleen saman verran kuin koko väestössä.

Taulukko 4. Sirkus- ja estraditaiteilijoiden kotipaikka

Kotipaikka	Osuus vastaajista %
Pääkaupunkiseutu*	40 %
Muu Etelä-Suomen lääni	16 %
Länsi-Suomen lääni	35 %
Itä-Suomen lääni	5 %
Pohjois-Suomi**	4 %
	100 %
n	92

* Helsinki, Espoo, Kauniainen ja Vantaa

** Oulun ja Lapin läänit

KOULUTUS

Ylioppilastutkinnon oli suorittanut noin joka neljäs sirkus- ja estraditaiteilija, ja keski- tai peruskoulun noin kolmannes vastaajista. Taulukossa 5 vertaillaan vastaajien pohjakoulutusta muiden taiteilijaryhmien pohjakoulutukseen. Korkein yleissivistävän koulutuksen taso on vertailussa sarjakuvantekijöillä ja tanssijoilla, joista valtaosa on ylioppilaita. Tämä liittyy ainakin osittain myös näiden taiteilijaryhmien alhaiseen keski-ikään, sillä nuoremmat ikäryhmät ovat kaikissa ammattiryhmissä paremmin koulutettuja kuin iäkkäämmät. Kuitenkin myös näyttelijöiden koulutustaso oli korkeampi kuin sirkus- ja estraditaiteilijoiden, huolimatta samankaltaisesta ikärakenteesta. Tämä liittyy ainakin jossain määrin näyttelijäkoulutuksen rakenteeseen. Suurin osa varsinkin nuoremmista näyttelijöistä on käynyt teatterikorkeakoulun, ja nykyisin Teatterikorkeakouluun voidaan vain poikkeustapauksissa hyväksyä opiskelijoita ilman ylioppilastutkintoa.

Taulukko 5. Sirkus- ja estraditaiteilijat, sarjakuvantekijät, tanssijat, näyttelijät sekä näyttämötaiteilijat pohjakoulutuksen mukaan

Pohjakoulutus	Estradi- ja sirkustaiteilijat	Sarjakuvantekijät	Tanssijat	Näyttelijät	Näyttämötaiteilijat
Kansa/kansalaiskoulu	39 %	--	4 %	16 %	13 %
Keski/peruskoulu	37 %	18 %	22 %	40 %	34 %
Ylioppilas	24 %	82 %	74 %	44 %	53 %
	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
n	96	50	331	1113	1686

Vertailutiedot: sarjakuvantekijät (Heikkinen & Irjala 1998), tanssijat (Karhunen & Smolander 1995), näyttelijät ja näyttämötaiteilijat (Karhunen 1993, 1997).

Nykyisin ammatissa toimiville sirkus- ja estraditaiteilijoille ei ole ollut tarjolla varsinaista sirkus- ja estraditaiteilijan ammattikoulutusta. Tällä hetkellä ammattikoulutusta tarjoaa Turun ammattikorkeakoulun esittävän taiteen koulutusohjelman sirkustaiteen suuntautumisvaihtoehto, jossa voi saada nelivuotisen sirkusohjaajakoulutuksen. Koulutusohjelman ensimmäinen vuosikurssi aloitti vuonna 1995 Turun taiteen ja viestinnän oppilaitoksessa, ja tällä hetkellä koulutuksessa on toinen, vuonna 1997 aloittanut oppilasryhmä. Koulutukseen otetaan joka toinen vuosi kuusitoista oppilasta. Turun ammattikorkeakoulu tarjoaa myös sirkusalan täydennyskoulutusta. Lisäksi Lahden ammatti-

korkeakoulussa on toista kertaa tarjolla vuoden mittainen sirkusalan koulutus. Lahden ensimmäiseltä kurssilta valmistui seitsemän, ja toisella kurssilla on 14 opiskelijaa.

Lapsille ja nuorille on tarjolla sirkuskerhoja ja -kouluja sekä nuorisosirkuksia, ja vuonna 1992 vahvistetut taiteen perusopetuksen valtakunnalliset opetusohjelmat sisältävät myös sirkusalan koulutusohjelman. Vuonna 1994 oli valtakunnallista taiteen perusopetuksen sirkustaiteen opetusohjelmaa noudattavia koulutuslaitoksia kolme, ja niissä opiskeli 137 lasta. Kaikkiaan taiteen perusopetuksen piirissä oli vuonna 1994 noin 65 000 eri taiteenaloja harrastavaa lasta

Alle viidesosa kyselyyn vastanneista sirkus- ja estraditaiteilijoista (18 %) ilmoitti saaneensa jotain ammatillista koulutusta estradi- ja sirkustaiteen alalla. Hieman yli puolet heistä oli opiskellut ulkomailla. Turun taiteen ja viestinnän oppilaitoksen sirkusohjaajakoulutuksen mainitsi viisi vastaajaa. Lisäksi mainittiin Teatterikorkeakoulun järjestämiä kursseja sekä Linnanmäen sirkuskoulu.

Joka toinen vastaaja ilmoitti opiskelleensa jotakin muuta alaa kuin sirkus- ja estraditaidetta. Muun alan ammatillinen koulutus jakaantui aloittain taulukon 6 mukaisesti. Noin viidennes niistä vastaajista, jotka ilmoittivat jonkin muun alan ammatillisen koulutuksen, oli saanut teatterin tai musiikin alan koulutuksen. Osittain näiden alojen koulutusta voidaan pitää myös estradi- ja sirkusalalle valmistavana, mihin jotkut vastaajista viittasivatkin. Suhteellisen yleisiä ammattikoulutuksen aloja olivat myös kasvatusala (esim. opettaja, nuoriso-ohjaaja) sekä teknisen tai käsi- ja kotiteollisen alan ammatit (kuten puuseppä, elektroniikka-asentaja).

Taulukko 6. Sirkus- ja estraditaiteilijoiden muu kuin estradi- ja sirkusalan ammatillinen koulutus

Ammattiala	Osuus vastaajista %
Teatteri ja musiikki	22 %
Tekninen, käsi – ja kotiteollinen ala	24 %
Kasvatus- ja humanistinen ala	22 %
Kaupallinen ala	16 %
Muu ala	14 %
	100 %
n (muuta koulutusta saaneet)	49

AMMATILLINEN TOIMINTA

Lomakkeessa kysyttiin vastaajien taideammattia sirkus- ja estraditaiteen alalla. Yleisimmin mainittu yksittäinen sirkus- ja estradialan ammattinimike oli ”taikuri” (hieman yli 40 mainintaa). Seuraavaksi yleisin oli klovni (hieman yli 10 mainintaa). Monet ilmoittivat myös erilaisia ammattiyhdistelmiä, kuten esimerkiksi klovni-taikuri, akrobaatti-klovni. Uransa pituudeksi suurin osa vastaajista (60 %) ilmoitti yli viisitoista vuotta. Alle viisi vuotta sirkus- ja estraditaiteen uralla olleita oli vastaajien joukossa alle kymmenesosa (9 %).

Lähes kaikki vastaajat (97 %) ilmoittivat toimivansa sirkus- ja estradialan taideammattis- saan joko vapaana taiteilijana, yrittäjänä tai freelancerina (taulukko 7). Yrittäjänä toimi noin kolmannes vastaajista, ja suunnilleen yhtä moni ilmoitti toimivansa vapaana taitei- lijana. Freelancerina toimi noin neljännes vastaajista. Työsuhteet ovat estradi- ja sir- kusosalalla harvinaisuuksia, sillä vain muutamalla oli vakituinen tai määräaikainen työ- suhde. Tässä suhteessa sirkus- ja estraditaiteilijat muistuttavat sarjakuvantekijöitä, joista vain noin joka kymmenes toimii palkansaajana. Myös tanssijoista valtaosa on free- lancereita. Näyttelijöissä taas on edelleenkin enemmän kiinnitettyjä kuin freelancereita, vaikka freelancereiden osuus erityisesti nuorista näyttelijöistä onkin viime vuosina kas- vanut.

Taulukko 7. Ammattiasema estradi- ja sirkusalan taideammattisissa

Ammattiasema	Osuus vastaajista %
Vakinainen työsuhde	5 %
Määräaikainen työsuhde	4 %
Vapaa taiteilija	37 %
Yrittäjä	34 %
Freelancer	26 %
Muu	19 %
	*
n	93

*Prosenttien summa >100, sillä vastaajilla oli mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja.

Ainoastaan viidennes sirkus- ja estraditaiteilijoista ilmoitti tehneensä kuluvan vuoden aikana vain estradi- ja sirkusalan työtä. Valtaosa (noin 80 %) vastaajista toimii estradi- ja sirkusalan ammattinsa ohella jossakin muussa työssä. Useimmiten kyseessä on omaan taiteelliseen työhön liittyvä työ, esimerkiksi sirkusalan opetus. Joka kolmas toimii myös

jossakin täysin muussa, ei-taiteellisen alan ammatissa. Tässä suhteessa sirkus- ja estradialan taiteilijat eivät kuitenkaan muodosta poikkeusta taiteilijakunnassa. Muussa kuin omassa taideammattissa toimiminen on useimmilla taiteenaloilla varsin yleistä. Taulukossa 8 on vertailtu sirkus- ja estraditaiteilijoiden sekä taidetoimikunnilta apurahan saaneiden, kaikkia taiteenaloja edustavien taiteilijoiden, toimintaa muissa ammateissa. Apurahan saaneista taiteilijoistakin vain joka neljäs oli apurahavuonna tehnyt pelkästään taiteellista työtä, ja noin joka kolmas oli apurahavuonna tehnyt myös muuta, ei-taiteellista työtä (Minkkinen 1999).

Taulukko 8. Sirkus- ja estraditaiteilijoiden sekä taidetoimikuntajärjestelmältä apurahan saaneiden (kaikki taiteenalat) toiminta muissa ammateissa

Oletteko kuluvan vuoden aikana tehnyt	Sirkus- ja estraditaiteilijat	Oletteko kuluvan vuoden aikana tehnyt	Kaikki apurahan saaneet
Tait. työhön liittyvää työtä	40 %	Tait. työhön liittyvää työtä	62 %
Muuta (ei tait.) työtä	32 %	Muuta (ei tait.) työtä	31 %
Muun alan tait. työtä	27 %	Vain taiteellista työtä	24 %
Vain oman alan tait. työtä	21 %		*
	*		
n	84		424

*Prosenttien summa >100, sillä vastaajilla oli mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja. Vertailutiedot: Minkkinen 1999.

Niitä sirkus- ja estraditaiteilijoita, jotka ilmoittivat tekevänsä myös muuta kuin sirkus- ja estradialan työtä, pyydettiin lomakkeessa täsmentämään mitä muuta työtä he tekivät. Muuta taiteellista työtä tekevistä suurin osa toimi joko teatterin (45 %) tai musiikin (35 %) alalla. Yksittäisiä mainintoja saivat muun muassa kuvataide ja elokuva. Enemmistö niistä, jotka olivat toimineet jossakin muussa taideammattissa, ilmoitti syyksi kiinnostuksen kyseistä alaa kohtaan (taulukko 9). Sen sijaan sekä taideammattiin liittyvissä tehtävissä että täysin muussa, ei-taiteellisissa ammateissa toimineista enemmistö valitsi vaihtoehdon ”taloudelliset syyt”.

Taulukko 9. Sirkus- ja estraditaiteilijoiden syyt toimintaan muissa ammateissa

Syyt	Muuta taiteellista työtä	Taiteelliseen työhön liittyvää työtä	Muuta (ei taiteellista) työtä	Kaikki muuta työtä tekevät
Taloudell. syistä	37 %	69 %	59 %	51 %
Kiinnostuksesta	63 %	44 %	26 %	36 %
Muusta syystä	32 %	31 %	48 %	40 %
	*	*	*	*
n	19	16	27	47

*Prosenttien summa >100, sillä vastaajilla oli mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja.

Kyselylomakkeessa tiedusteltiin sirkus- ja estraditaiteilijoilta, kuinka monta viikkotuntia he ovat kuluvana vuonna keskimäärin tehneet sekä taiteellista työtä että muuta ansio-työtä yhteensä. Vastaajista yli puolet (58 %) ilmoitti tekevänsä 40-tuntisia tai pidempiä työviikkoja. Taulukossa 10 verrataan sirkus- ja estraditaiteilijoiden ilmoittamia viikkotuntimääriä apurahan saaneiden kaikkia taiteenaloja edustavien taiteilijoiden ilmoittamiin viikkotuntimääriin. Apurahan saaneiden taiteilijoiden viikkotuntimääriä kysyttiin samalla kysymyksellä. Kummassakin ryhmässä enemmistö ilmoitti tekevänsä 40-tuntisia tai pidempiä työviikkoja.

Taulukko 10. Sirkus- ja estraditaiteilijoiden sekä taidetoimikuntajärjestelmältä apurahan saaneiden (kaikki taiteenalat) keskimääräinen viikoittainen työaika yhteensä

Työtunnit viikossa	Sirkus- ja estraditaiteilijat	Kaikki apurahan saaneet
Alle 20	20 %	6 %
20-40	22 %	27 %
40-60	36 %	50 %
Yli 60	22 %	15 %
	100 %	100 %
n	76	406

Vertailutiedot: Minkkinen 1999.

Kyselyn vastaajia pyydettiin lomakkeessa myös arvioimaan, kuinka suuren osuuden työajastaan he olivat kuluvana vuonna käyttäneet sirkus- ja estradialan työhön, ja vastaavasti kuinka suuren osuuden tuloistaan he olivat saaneet tämän alan taiteellisesta työstä. Hieman vajaa puolet vastaajista ilmoitti käyttäneensä kuluvana vuonna 75-100 prosenttia kokonaistyöajastaan estradi- ja sirkusalan työhön, ja suunnilleen yhtä moni vastasi saaneensa 75-100 prosenttia tuloistaan tämän alan työstä (taulukko 11). Hieman alle kolmannes vastaajista sai vähemmän kuin neljäsosan kokonaistuloistaan työstään sirkus- ja estradialan taideammattissa.

Taulukko 11. Sirkus- ja estradialan työn osuus sirkus- ja estraditaiteilijoiden kokonaistyöajasta ja tuloista

Sirkus- ja estradialan työn osuus %	työajasta	tuloista
Alle 25 %	23 %	30 %
25-50 %	14 %	13 %
50-75 %	18 %	9 %
75-100 %	46 %	48 %
	100 %	100 %
n	80	86

Lomakkeessa kysyttiin myös, mistä työtehtävästä vastaajat saivat pääasiallisen toimeentulonsa kuluvan vuoden aikana. Suurin osa vastaajista nimesi pääasiallisen toimeentulolähteensä. Taulukossa 12 vastaukset on luokiteltu neljään ryhmään: esiintymiset sirkus- tai estraditaiteilijana, opetus, muu työ ja eläke. Tähän kysymykseen annetut vastaukset antavat samansuuntaisen kuvan kuin toimeentulolähteitä koskevat vastaukset. Vähän yli puolet kysymykseen vastanneista sai pääasiallisen toimeentulonsa sirkus- ja estradialan esiintymisistä. Jonka neljäs sai toimeentulonsa pääasiassa jostain muusta työstä, ja runsas kymmenesosa eläkkeestä. Vaikka opetustehtävissä ilmoittikin toimivansa huomattava osa vastaajista, ei opetus kuitenkaan anna pääasiallista toimeentuloa kovinkaan monelle alan taiteilijalle.

Taulukko 12. Sirkus- ja estraditaiteilijoiden pääasiallinen toimeentulolähde

Pääasiallinen toimeentulolähde	Osuus vastaajista %
Sirkus- ja estradialan esiintymiset	55 %
Opetus	8 %
Muu kuin sirkus- ja estradialan työ	24 %
Eläke	13 %
	100 %
n	86

APURAHOITUS

Vastaajilta kysyttiin, olivatko he koskaan saaneet julkisia tai yksityisiä apurahoja toimintaansa estradi- ja sirkustaiteen alalla. Vastaajista yli puolet (59 %) ilmoitti, ettei koskaan ollut saanut apurahoja. Kaksi viidestä vastaajasta (40 %) ei koskaan ollut hakenutkaan apurahoja. Niistä, jotka olivat joskus hakeneet apurahoja, oli runsas kaksi kolmannesta myös saanut jonkin apurahan (taulukko 13). Vastaajilta kysyttiin vielä erikseen vuodelle 1997 haettuja ja saatuja apurahoja. Vuodelle 1997 oli hakenut jotakin apurahaa joka viides vastaaja. Apurahaa vuodelle 1997 hakeneista noin joka kolmas oli myös saanut jonkin apurahan kyseiselle vuodelle. Lähes kaikki jonkin apurahan vuodelle 1997 saaneista olivat hakeneet useampaa kuin yhtä apurahaa.

Taulukko 13. Apurahaa hakeneet ja saaneet sirkus- ja estraditaiteilijat % vastaajista

Hakenut/saanut apurahaa	Joskus		Vuodelle 1997	
	%	n	%	n
Hakenut apurahaa	60 %	57/95	21 %	20/96
Saanut apurahan	41 %	39/95	7 %	7/96
Hakeneista saanut	68 %	39/57	35 %	7/20

Taulukossa 14 vertaillaan taiteen keskustoimikunnalle ja valtion taidetoimikunnille tulleita apurahahakemuksia ja myöntöjä taiteenaloittain. Taulukko esittää vuosille 1996-98 haetut ja myönnetyt valtion taiteilija-apurahat ja kohdeapurahat taiteenaloittain. Sirkus- ja estraditaiteen hakemukset sisältyvät kokonaislukuihin, mutta ne on laskettu taulukossa myös erikseen. Taulukosta näkyy, että kyseisten kolmen vuoden aikana sirkus- ja estraditaiteilijoilta on tullut taiteilija- ja kohdeapurahahakemuksia vain muutamia, mutta saapuneiden hakemusten hyväksymisprosentti on ollut korkeampi kuin useimmilla muilla taiteenaloilla.

Taulukko 14. Valtion taitelija-apurahojen ja kohdeapurahojen hakemukset ja myönnöt vuosille 1996-1998

Taiteenala	Kohdeapurahat 1996 - 98			Taitelija-apurahat 1996 - 98		
	Hakemuksia kpl	Myöntöjä kpl	Myönnöt % hakemuksista	Hakemuksia kpl	Myöntöjä kpl	Myönnöt % hakemuksista
Arvostelijat	29	11	38 %	102	25	25 %
Elokuvataide	88	21	24 %	265	33	12 %
Kirjallisuus	305	45	15 %	888	117	13 %
Kuvataide	1292	221	17 %	1780	115	6 %
Näyttämötaide	330	44	13 %	622	78	13 %
Rakennustaide	62	24	39 %	136	30	22 %
Säveltaide	445	108	24 %	705	119	17 %
Taideteollisuus	377	65	17 %	546	32	6 %
Tanssitaide	203	36	18 %	281	35	12 %
Valokuvataide	234	74	32 %	255	30	12 %
Muu	194	65	34 %	--	--	--
Kaikki	3559	714	20 %	5580	614	11 %
Sirkus- ja estraditaide	6	2	33 %	4	1	25 %

Lähde: taiteen keskustoimikunnan apuraharekisteri.

Sekä kyselyvastausten että taiteen keskustoimikunnan apuraharekisterin tietojen perusteella näyttää siltä, että apurahoja hakeneiden sirkus- ja estraditaiteilijoiden mahdollisuudet saada apurahoja eivät ole olleet mitenkään poikkeuksellisen huonot. Pikemminkin tämän alan edustajat ovat saaneet apurahahakemukseensa myönteisen päätöksen keskimääräistä useammin. Sirkus- estraditaiteilijat eivät kuitenkaan ole kovinkaan yleisesti apurahoja hakeneet. Niiltä vastaajilta, jotka eivät olleet koskaan hakeneet apurahoja toimintaansa sirkus- ja estraditaiteen alueella, kysyttiin myös miksi he eivät ole hakeneet. Annetut avovastaukset luokiteltiin neljään ryhmään: ”en usko että olisin saanut”, ”en tiedä miten hakea”, ”en ole tarvinnut”, ”olen hakenut muiden taiteenalojen apurahoja”. Vastausten jakautuminen näihin neljään vaihtoehtoon näkyy taulukosta 15. Yleisimmät syyt olivat toisaalta pessimistinen suhtautuminen onnistumisen mahdollisuuksiin ja toisaalta tiedon puute. Vastaukset, jotka luokiteltiin ryhmään ”en usko että olisin saanut” sisälsivät useimmiten viittauksen siihen että estradi- ja sirkusalan hakemuksille ei uskottu myönnettävän apurahoja. Jotkut vastaajista totesivat kuitenkin tilanteen nykyisin tässä suhteessa paremmaksi kuin ennen. Ryhmään ”en tiedä miten ha-

kea” luokitellut vastaajat totesivat, etteivät tiedä mitä apurahoja on olemassa, mistä ja miten niitä haetaan tms.

Taulukko 15. Miksi ei ole hakenut apurahaa toimintaan sirkus- ja estraditaiteen alalla

Syy	Osuus vastaajista %
En usko että olisin saanut	37 %
En tiedä miten hakea	37 %
Ei ole ollut tarvetta	20 %
Hakenut muilta aloilta	7 %
	100 %
n	30

Niiltä vastaajilta, jotka olivat saaneet julkisia tai yksityisiä apurahoja toimintaansa estradi- ja sirkustaiteen alalla, pyydettiin täsmentämään minkä tai mitkä apurahat he olivat saaneet. Taulukossa 16 on vastaajien saamat apurahat luokiteltu myöntäjätahon/apurahatyypin mukaan. Noin joka toinen jonkin apurahan saaneista oli saanut apurahoja useilta eri tahoilta. Lähes puolet (45 %) apurahan saaneista oli joskus saanut apurahoja taiteen keskustoimikunnalta tai valtion taidetoimikunnilta (taiteilija-apuraha, kohdeapuraha, lastenkulttuuriapuraha tai matka-apuraha). Yhtä moni oli saanut apurahan kunnalta tai kaupungilta. Valtion taidetoimikuntajärjestelmän ohella myös kunnat ja läänit sekä yksityiset säätiöt ja rahastot ovat olleet estradi- ja sirkusalan taiteilijoille merkittäviä apurahalähteitä.

Taulukko 16. Saadut apurahat toimintaan sirkus- ja estraditaiteen alueella apurahalajin mukaan

Apuraha	Osuus apurahan saajista %
Valtion taiteilija-apuraha	11 %
Valtion kohdeapuraha	21 %
Lastenkulttuuriapuraha	8 %
Valtion matka-apuraha	5 %
Läänin apuraha	34 %
Kunnan apuraha	45 %
Säätiön tai rahaston apuraha	24 %
Muu	11 %
	*
n (apurahan joskus saaneet)	38

* Prosenttien summa >100, sillä vastaajat ovat voineet valita useita vaihtoehtoja.

Haettujen ja saatujen apurahojen lajia kysyttiin myös vuoden 1997 apurahoja koskevassa kysymyksessä. Taulukko 17 esittää vuodelle 1997 haetut ja saadut apurahat apurahatyypin/myöntäjätahon mukaan. Noin kolmasosa sekä haetuista että saaduista apurahoista oli valtion taidetoimikuntajärjestelmän myöntämiä (taiteilija-apuraha, kohdeapuraha, lastenkulttuuriapuraha tai matka-apuraha). Enemmistö vastaajien sekä hakemista että saamista apurahoista oli kyseisenä vuonna läänien, kuntien tai säätiöiden myöntämiä.

Taulukko 17. Sirkus- ja estraditaiteilijoiden vuodelle 1997 hakemat ja saamat apurahat apurahalajin mukaan

Apuraha	% haetuista apurahoista	% saaduista apurahoista
Valtion taiteilija-apuraha	12 %	10 %
Valtion kohdeapuraha	12 %	10 %
Lastenkulttuuriapuraha	3 %	--
Valtion matka-apuraha	6 %	10 %
Läänin apuraha	27 %	20 %
Kunnan apuraha	24 %	30 %
Säätiön tai rahaston apuraha	9 %	20 %
Muu	6 %	--
	100 %	100 %
n (apurahat kpl 1997)	33	10

Vastaajien saamat apurahat olivat olleet suuruudeltaan keskimäärin 20 000 markkaa. Tulonmuodostuksen kannalta apurahoilla ei ollut suurta merkitystä. Valtaosa kyselyyn vastanneista sirkus- ja estraditaiteilijoista (93 %) ilmoitti ettei heillä ollut kyselyvuonna apurahatuloja, ja apurahoja saaneista lähes kaikki ilmoittivat apurahatulojen osuudeksi alle neljänneksen kokonaistuloistaan.

Taulukossa 18 vertaillaan vielä sirkus- ja estraditaiteilijoiden saamien apurahojen keskimääräistä suuruutta ja apurahan saaneiden osuutta joihinkin muihin taiteenaloihin. Tiedot perustuvat kaikki yhden vuoden tilanteeseen, ja mukana ovat kaikki tutkimusjoukkoihin kuuluneille taiteilijoille myönnetty apurahat, niin yksityiset kuin julkisetkin. Saatujen apurahojen keskimääräisen suuruuden suhteen ei suuria eroja ole, mutta apurahan saaneiden osuus on tässä tarkastelussa sirkus- ja estraditaiteen alalla alhaisempi kuin muilla vertailtavilla taiteenaloilla. Edellä esitetyn perusteella voi olettaa, että apurahan saaneiden suhteellisen alhaiseen osuuteen vaikuttaneista tekijöistä merkittävin ei välttämättä ole apurahan myöntäjien haluttomuus myöntää apurahoja sirkus- ja estradi-

taiteen edustajille. Ainakin yhtä tärkeä tekijä voi olla se, että sirkus- ja estradialan taiteilijat eivät ole hakeneet apurahoja yhtä usein kuin muiden taiteenalojen edustajat. Kuten edellä todettiin, on hakematta jättämiseen useimmiten syynä joko pessimistinen suhtautuminen oman alan edustajien mahdollisuuksiin saada apurahoja, tai sitten puutteellinen tieto apurahoista ja niiden hakumenettelystä.

Taulukko 18. Estradi- ja sirkustaiteilijoiden, sarjakuvantekijöiden, tanssijoiden, näyttelijöiden sekä näyttämötaiteilijoiden apurahat, apurahan saaneiden osuus % ja apurahan suuruus keskimäärin mk

Apurahat tutkimusvuonna	Estradi- ja sirkustaiteilijat	Sarjakuvantekijät	Tanssijat	Näyttelijät	Näyttämötaiteilijat
Apurahan saaneita %	7 %	26 %	16 %	11 %	12 %
Apuraha keskim. mk	20 000 mk	17 000 mk	22 000 mk	21 000 mk	25 000 mk
n	96	50	548	1086	1082

Vertailutiedot: sarjakuvantekijät (Heikkinen & Irjala 1998), tanssijat (Karhunen & Smolander 1995), näyttelijät ja näyttämötaiteilijat (Karhunen 1993, 1997).

SIRKUS- JA ESTRADITAITEEN TUKI – VASTAAJIEN ARVIOITA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA

Kyselylomake sisälsi myös kysymyksiä, joissa pyydettiin vastaajien kommentteja sirkus- ja estraditaiteen julkiseen tukeen ja sen kehittämiseen. Kysymykset oli muotoiltu avokysymyksiksi, joissa ei annettu vastaajille valmiita vastausvaihtoehtoja. Suurin osa lomakkeen palauttaneista oli vastannut myös näihin kysymyksiin, jotkut hyvinkin perusteellisesti.

Ensimmäisessä avokysymyksessä tiedusteltiin vastaajilta, minkälainen julkisen tuen muoto olisi nimenomaan heidän *oman estradi- ja sirkusalan taiteellisen toimintansa kannalta* parhaiten toimiva. Kysymykseen vastasi 69 henkilöä, joista yli puolet (38) katsoi parhaaksi muodoksi jonkinlaisen *henkilökohtaisen apurahan*. Erityisesti toivottiin työskentelyapurahoja esimerkiksi ohjelmiston kehittelyyn ja toisaalta kohdeapurahoja esimerkiksi välineistön hankintaan. Seuraavaksi eniten mainintoja (9) sai alan *koulutuksen* tukeminen. Seitsemän vastaajaa mainitsi, että sirkus- ja estradiala tulisi saattaa *samanarvoiseksi muiden taiteenalojen kanssa*, ja yhtä moni totesi *kansainvälisen toiminnan* tukemisen omalta kohdaltaan parhaaksi tukimuodoksi (usein muiden tukimuotojen kuten apurahoituksen ohella). Kuusi vastaajaa viittasi *verotukseen ja sosiaaliturvaan* liittyviin kysymyksiin, kuten eläkkeisiin, ja neljä ehdotti erilaisia tapoja tukea kuntia ja esiintymistilaisuuksien järjestäjiä alan taiteilijoiden *työllistämisessä*. Yksittäisiä mainintoja saivat muun muassa tuki esiintyville ryhmille, työtiloihin, markkinointiin, tiedotukseen ja alan harrastustoimintaan. Seuraavassa joitakin esimerkkejä vastauksista:

- *Tälle alalle selkeästi budjetoitu markkamäärä henkilökohtaisina apurahoina jaettavaksi.*
- *Valtio tai kunnat voisi tukea alan koulutusta sekä mm. ilmaisia harjoituspaikkoja.*
- *Kustannettuja kiertueita sairaaloissa, päiväkodeissa, vanhainkodeissa ym.*
- *Projektikohtaiset apurahat harjoituskauden palkkaan ja juokseviin kuluihin (materiaalit, työtilat ym.)*

- *Työtila-avustus toimitilaa varten, kohdeapurahat produktioiden tuottamiseen, työskentelyapurahat ohjelmiston kehittelyä varten, kansainvälisiin projekteihin EU-rahoja ja opetusministeriön avustuksia.*
- *Sairauseläke/tuki pitkäaikaisen sairauden tai vamman osalta.*
- *Taiteen keskustoimikunnan toimesta estradi- ja sirkusalan arvostuksen nostaminen kaiken esittävän taiteen kanssa samanarvoiseksi. Verotusasiat kuntoon.*
- *Taiteilija-apuraha, joka turvaa perustoimeentulon, uusien ohjelmien, projektien yms. kehittä-, harjoitus- ja markkinointivaiheessa.*
- *Selvät omat kiintiöt estradi- ja sirkusalan apurahoille. Useinkaan apurahoista päätettäessä ei tälle alalle tunnu löytyvän puolestapuhujia samalla tavalla kuin esimerkiksi tanssin ja teatterin alueille.*
- *Kaupungin/kuntien/julkisten instituutioiden tilaamista esityksistä kunnollinen palkka.*
- *Ammattiryhmien tukeminen, kuten esim. teattereita ja tanssiteattereita tuetaan, sekä yksittäiset taiteilija-apurahat.*

Toisessa avokysymyksessä tiedusteltiin, mikä olisi vastaajien mielestä tällä hetkellä erityisen tärkeä tukikohde estradi- ja sirkustaiteen alalla. Tähän kysymykseen saatiin 67 vastausta. Eniten mainintoja saivat alan *koulutuksen* kehittäminen (21) ja alan *nuorten taiteilijoiden* tukeminen (18). Seuraavaksi eniten mainintoja saivat *eläkkeet* (9) sekä *työ- ja esiintymispaikkojen* perustaminen (9). Seitsemän vastaaja mainitsi *apurahat* ja neljä vastaajaa katsoi alan *oman taidetoimikunnan* perustamisen erityisen tärkeäksi alan kehittämisen kannalta. Mainintoja saivat myös muun muassa markkinointi, kansainvälinen toiminta, käsikirjoittaminen, harjoituspaikat, sirkusmuseo ja alan taiteilijajärjestöt. Seuraavassa esimerkkejä vastauksista tähän kysymykseen:

- *Oma taidetoimikunta!*
- *Nuorten esiintyjien kouluttaminen ja uusien nuorten innostaminen alalle.*
- *Huolehtiminen jo uransa lopettaneiden esiintyjien taiteilijaeläkkeistä.*
- *Vuosittain järjestettävissä nuorten sirkus- ja varieteen harrastajien kilpailuissa on mukana satoja nuoria osanottajia, joukossa monia erikoislahjakkuuksia. Parhaimpien taloudellinen tukeminen ja palkitseminen olisi hyvä kannustus nuorille ja mahdollisesti toisi julkisuutta koko alalle.*

- *Koska alalla ei voi kauan apurahoilla menestyä pitäisi taiteellisen tason olla kansainvälistä luokkaa. Tasokas opetus lienee tehokkain keino, jota pitäisi tukea.*
- *Varieteen ja sirkusten (tarkkaan valikoiden ja valvoen) toiminnan tukeminen (rahallisesti, verohelpotuksin jne.) jotta Suomeen saataisi edes yksi ympärivuotinen varietee ja edes yksi kansainvälistä tasoa oleva sirkus. Näin alalle voitaisi luodaan "pysyviä" taiteilijatyöpaikkoja ja tarjota katsojille tasokkaita esityksiä.*
- *Sirkuskoulujen tukeminen ja sirkustaiteen ammatillinen koulutus.*
- *Nuoret tulevaisuuden artistit, ammattilaiset ja harrastajat, taiteilijaeläkkeet veteraaneille, pysyvä sirkusmuseo, taiteelliset produktiot ja näytökset, koulutuksen tukeminen aivan kuten muillakin taiteen aloilla.*
- *Nuorten, ammatillisen tason ja valmiuden saavuttavien sirkustaiteilijoiden työtilaisuuksien turvaaminen.*
- *Estraditaiteessa olisi tärkeätä tukea käsikirjoittamista. Harjoittelujaksoja myös, että olisi taloudellisesti mahdollista vain harjoitella.*
- *Lasten ja nuorten ammattimainen koulutus. Kouluttajien koulutus. Oma estradi-varieteenäyttämö!*
- *Paikallisten sirkuskerhojen/koulujen ja taikurikerhojen taloudellinen tukeminen, jolloin ammattitaitoiset opettajatkin kiinnostuisivat saadessaan riittävää palkkaa tärkeästä työstä.*
- *Tuen varassa toimiva ohjelmatoimiston tyyppinen välitystoimisto (jollainen ymmärtääkseni musiikin alueella jo Helsingissä toimii), joka hoitaisi esiintymisiä estradi- ja sirkustaiteilijoille mm. kouluihin. Palvelu olisi luonnollisesti ilmaista esiintyjille.*
- *Nuorille uraansa aloitteleville taiteilijoille apurahoja, ettei tarvitsisi muuttaa taiteellista työtä liian kaupalliseksi ennen kuin omat taiteilijataidot ovat kehittyneet tarpeeksi pitkälle.*
- *Koulutus, kiinteä ja kunnollinen oppilaitos jossa voisi toimia sirkus ympäri vuoden.*
- *Uuden sirkuksen ja taikuuden tekijät. Ihmiset jotka suunnittelevat esityksiä teattereihin. Pysyvän harjoitus- ja esitystilan hankkiminen alan ammattilaisten käyttöön.*

Viimeisessä avokysymyksessä tiedusteltiin vielä vastaajien muita mielipiteitä julkisen tuen/estradi- ja sirkusalan kehittämisestä. Kysymyksen tarkoituksena oli antaa tilaa laajemmille perusteluille ja samalla varmistaa, ettei aiemmista avovastauksista ollut esimerkiksi kysymysten muotoilun vuoksi rajautunut pois vastaajien tärkeinä pitämiä näkökohtia. Tähän kysymykseen saatiin 52 vastausta. Vastauksissa kertautuivat aiemmin esitetyt näkökohdat ja ehdotukset kuten koulutuksen ja nuorten taiteilijoiden tukemisen

tärkeys sekä huoli eläkkeelle siirtyvien alan taiteilijoiden asemasta. Samoin viitattiin työtilaisuuksien, kansainvälisten kontaktien, tiedottamisen ja markkinoinnin tärkeyteen sekä alan järjestöjen ja instituutioiden julkisen tuen tarpeeseen. Sirkus- ja estraditaiteen asema valtion taidehallinnossa nähtiin epäselvänä ja toivottiin siihen parannusta oman taidetoimikunnan tai alan asiantuntijoiden edustuksen kautta. Seuraavassa joitakin esimerkkejä vastauksista:

- *Lisää koulutustoimintaa: esim. sirkustaiteen lukio, kansanopistojen yhteyteen sirkustaiteen linjoja, lisää korkeakoulutasoista estradi- ja sirkustaiteen opetusta. Lyhyesti sanottuna: julkinen tuki opetustoimintaan on tuottoisampi kuin yksityiset apurahat.*
- *Tukijärjestelmä on useimmille taiteilijaryhmille liian monimutkainen. Tiedotus apurahoista ja tukiloista on lähes olematon.*
- *Ammatillista koulutusta sirkus- ja varieteetaiteen alalla tulisi tehostaa ja käyttää opettajiksi alalla ammatissaan pätevöityneitä henkilöitä (vaikkapa ulkomaisia). Esiintymiskohteita alan taiteilijoiden olisi hyvä pyrkiä löytämään myöskin ulkomailta. Kotimaa pystyy työllistämään vain pienen joukon taiteilijoita. Tästä syystä myöskin ohjelma-meroiden markkinoinnin opetusta olisi hyvä tehostaa.*
- *Koska alalla on todella kova kilpailu ja vain muutamat menestyvät, ei pitäisi mielestäni kouluttaa nuoria työttömiksi. Tuki pitäisi keskittää todella lahjakkaiden opetukseen, että ei tulisi pettymyksiä. Vuosittain pidettävät nuorten taidetapahtumat pitäisi saada näkyvämmän enemmän julkisuudessa. Kyvykkäitä esiintyjä pitäisi ehkä palkita.*
- *Oma taidetoimikunta keskustustoimikunnan yhteyteen tai alamme edustaja/edustajia näyttämötaidetoimikuntaan sekä taiteen keskustustoimikuntaan. Koulutuksen tukeminen ensisijaista. Alan järjestöjen tukeminen, sitä kautta tietoa ja apua kentälle kulkeutuu. Alan tapahtumien tukeminen, jotta tasoa voidaan kohottaa, esim. kutsua ulkomailta vieraita.*
- *Julkinen tuki voisi tulla esim. koulujen, tarhojen, kuntien yms. yhteisöjen kautta, että ne käyttäisivät meidän palveluja hyväkseen. Niillä ei ole määrärahoja tällaiseen virkistystoimintaan. Suora apuraha on hyvä, mutta työmahdollisuuksien lisäämisen kautta tuleva apu olisi parempi.*
- *Sirkus- ja estraditaiteen arvostuksen nostamiseksi pitäisi alan ammattikoulutusta parantaa myös Suomessa. Nuorten ulkomailta valmistuneiden artistien elämää/työtä tulisi tukea, jotta he toisivat oppinsa ja taitonsa Suomeen eivätkä jäisi ulkomaille töihin. Kansainvälisiin kontakteihin pitäisi panostaa myöskin taloudellisesti.*
- *Vrt. muusikot/konserttikeskus, vastaavan kouluille ja laitoksille subventoiduin hinnoin ohjelmakiertueita järjestävän "näytöskeskuksen" perustaminen ja pyörittäminen. Oma taidetoimikunta.*
- *Alalle oma edustus taidehallintoon - taidetoimikunta tai vähintään jaosto. Esiintyvien taiteilijoiden järjestön toiminnan mahdollistaminen ja sen kehittäminen vielä enemmän ammattiliitonomaiseksi.*

- *Niin kauan kuin estradi- ja sirkusala kuuluu otsakkeen ”muut” alle, niin kauan julkinen mielipide ei arvosta alaa. Ja niin kauan ala kuuluu ns. populaarikulttuurin piiriin.*
- *Taika- ja sirkuspuolella esityksen suunnittelusta ja käsikirjoittamisesta ei saa minäkäänlaisia tuloja. Mutta juuri tämän työn laadusta riippuu alan kehitys, tulevaisuus ja alan nouseminen varteenotettavien taidemuotojen joukkoon. Lahjakkuuksia pitää tukea ja mahdollistaa heidän työskentelynsä. Taiteellisen työn laatuun kannattaa kiinnittää huomiota tukea jaettaessa.*

YHTEENVETO

Tämä selvitys syntyi valtion taidehallinnon sekä estradi- ja sirkusalan järjestöjen tarpeesta selvittää estradi- ja sirkustaiteen alueella työskentelevien taiteilijoiden asemaa. Selvityksen aineistona oli vuoden 1998 syksyllä lähetetty kysely. Kysely lähetettiin Esiintyvät taiteilijat ry:n ja Suomen Taikapiiri ry:n jäsenille, sekä järjestöjen tiedossa oleville muille alan ammattilaisille. Kaikkiaan alkuperäiseen tutkimusjoukkoon tuli 134 henkilöä, joista valtaosa (78 %) kuului Esiintyvät taiteilijat -yhdistykseen.

Estradi- ja sirkustaiteen ammattilaiset muodostavat suhteellisen pienen taiteilijaryhmän, jonka koko kuitenkin on viimeisten viidentoista vuoden aikana kasvanut. Valtaosa (89 %) alan ammattilaisista on miehiä. Alle 35-vuotiaita oli tutkimusjoukosta noin neljäsosa (24 %). Vain noin joka kymmenes vastaaja oli aloittanut sirkus- ja estraditaiteilijan uransa alle viisi vuotta sitten. Sirkus- ja estraditaiteen ammattilaiset ovat siten hyvin miesvaltainen taiteilijajoukko, jossa nuorten ammattilaisten osuus ei ole kovinkaan korkea. Muihin taiteilijoihin verrattuna tämän alan ammattilaiset asuvat jonkin verran yleisemmin myös muualla kuin pääkaupunkiseudulla ja Etelä-Suomessa. Estradi- ja sirkustaiteilijoihinkin kuitenkin yli puolet (56 %) asui Etelä-Suomessa.

Sirkus- ja estradialan ammattitaiteilijoille ei ole ollut tarjolla varsinaista alan ammattikoulutusta. Noin puolet vastaajista ilmoittikin hankkineensa jonkin muun alan ammattilaisen koulutuksen. Kaikista vastaajista vain vajaa viidennes (18 %) ilmoitti saaneensa jotain koulutusta sirkus- ja estraditaiteen alalla, ja heistä noin puolet oli opiskellut ulkomailla. Suomessa alan ammattikoulutusta tarjoaa nykyisin Turun ammattikorkeakoulu, jonka esittävän taiteen koulutusohjelmaan sisältyy sirkustaiteen suuntautumisvaihtoehto. Turun sirkustaiteen koulutusohjelma on nelivuotinen sirkusohjaajakoulutus, josta on tällä hetkellä valmistunut kaksi vuosikurssia. Ensimmäinen vuosikurssi aloitti vuonna 1995, ja koulutukseen otetaan 16 oppilasta joka toinen vuosi. Lisäksi Lahden ammattikorkeakoulussa on tänä vuonna toista kertaa tarjolla vuoden mittainen sirkusalan koulutus.

Vain muutamalla kyselyn vastaajalla oli estradi- ja sirkusalan ammatissaan vakituinen tai määräaikainen työsuhde. Useimmat toimivat vapaina taiteilijoina, freelancereina ja yrittäjinä. Kuten monissa taideammateissa, myös estradi- ja sirkusalalla on yleistä että taiteilijat toimivat useissa eri työtehtävissä. Vain joka viides vastaaja ilmoitti toimineensa kuluvan vuoden aikana ainoastaan estradi- ja sirkusalan taideammattissaan. Useimmiten he toimivat myös jossakin taiteenalaansa liittyvässä työssä kuten ohjaajina ja opettajina. Joka kolmas oli tehnyt myös jotakin aivan muuta, ei-taiteellista työtä. Monessa ammatissa toimimisen syyt ovat useimmiten taloudellisia. Noin puolet vastaajista ilmoitti saavansa pääasiallisen toimeentulonsa estradi- ja sirkusalan esiintymisistä. Yleisin yksittäinen estradi- ja sirkusalan ammattinimike kyselyyn vastanneiden keskuudessa oli taikuri.

Apurahoituksella ei ollut kovinkaan merkittävää roolia sirkus- ja estraditaiteilijoiden toimeentulossa. Apurahatuloja oli tutkimusvuonna vain muutamilla vastaajilla, ja lähes kaikilla heillä apurahatulot muodostivat alle neljänneksen kokonaistuloista. Keskimäärin vastaajien saamat apurahat olivat suuruudeltaan 20 000 markkaa. Läänit, kunnat ja yksityiset säätiöt ovat yhteensä myöntäneet sirkus- ja estraditaiteilijoille apurahoja jonkin verran useammin kuin valtio.

Vastaajista alle puolet (41 %) oli joskus saanut apurahoja. Yli puolet vastaajista (60 %) ilmoitti joskus hakeneensa jotakin apurahaa. Kaksi kolmesta apurahaa joskus hakeneesta sirkus- ja estraditaiteilijasta oli myös joskus saanut jonkin apurahan. Apurahaa tutkimusvuodelle oli hakenut joka viides vastaaja, ja joka kolmas hakeneista oli sinä vuonna myös saanut apurahan. Valtion taiteilija- ja kohdeapurahahakemuksia sirkus- ja estraditaiteilijoilta oli vuosina 1996-98 tullut vain muutamia, mutta niiden hyväksymisprosentti oli korkeampi kuin kaikilla taiteenaloilla keskimäärin.

Apurahan saaneiden taiteilijoiden osuus on sirkus- ja estraditaiteilijoiden joukossa selvästi alhaisempi kuin muilla taiteenaloilla keskimäärin. Tutkimusvuonna vain 7 % vastaajista oli saanut jonkin apurahan. Apurahan saajien pieni määrä ei sen enempää kyselevästä kuin taiteen keskustojen apuraharekisterinkään mukaan ole johtunut apurahan myöntäjien haluttomuudesta hyväksyä sirkus- ja estraditaiteilijoiden apurahahakemuksia. Ongelmana on pikemminkin ollut se, että sirkus- ja estraditaiteilijat eivät ole hakeneet apurahoja yhtä usein kuin muiden taiteenalojen edustajat. On tietysti

mahdotonta sanoa, miten hyvin ne sirkus- ja estraditaiteilijat, jotka eivät ole koskaan apurahoja hakeneet, olisivat apurahojen jaossa menestyneet. Niiltä vastaajilta, jotka eivät koskaan olleet hakeneet apurahoja kysyttiin myös syytä siihen. Yleisimmät syyt hakematta jättämiseen olivat pessimistinen suhtautuminen oman alan edustajien mahdollisuuksiin saada apurahoja, ja toisaalta puutteellinen tai puuttuva tieto apurahoista ja niiden hakumenettelystä.

Kyselyyn vastanneilta sirkus- ja estraditaiteilijoilta tiedusteltiin myös heidän mielipiteitään ja ehdotuksiaan alan kehittämisestä ja julkisesta tuesta. Oman toimintansa tukemisen kannalta parhaaksi vaihtoehdoksi useimmat katsoivat henkilökohtaisen apurahan. Apurahoitusta toivottiin erityisesti ohjelmiston kehittelyyn ja harjoittamiseen sekä välineistön hankintaan. Sekä oman toiminnan että koko sirkus- ja estraditaiteen alueen kehittämisen kannalta tärkeiksi kysymyksiksi nousivat vastauksissa alan koulutuksen kehittäminen, nuorten taiteilijoiden tukeminen sekä eläkkeelle siirtyvien sirkus- ja estraditaiteilijoiden aseman turvaaminen. Useita mainintoja saivat myös työ- ja esiintymismahdollisuuksien tarjoaminen, sosiaaliturvaan ja verotukseen liittyvät kysymykset, samoin kuin tiedottamisen ja markkinoinnin sekä kansainvälisten kontaktien tärkeys. Alan järjestöjen, ryhmien ja instituutioiden julkista tukea toivottiin myös. Monet vastaajista näkivät sirkus- ja estraditaiteen aseman valtion taidehallinnossa epäselvänä ja epävarmana, ja toivoivat omaa toimikuntaa tai alan asiantuntijoiden edustusta taidehallintoon. Yleisenä toiveena oli, että estradi- ja sirkusala olisi julkisen tuen suhteen samassa asemassa muiden taiteenalojen kanssa, niin koulutuksen, taiteilijoiden apurahoituksen kuin järjestöjen ja instituutioiden tuen kannalta.

LÄHTEET

Cirkus og artister i Danmark (1998) Betænkning fra Kulturministeriets Artistudvalg. København: Kulturministeriet.

Heikkinen, M. (1991) *Sillä välin toisaalla... Sarjakuvan kulttuuripoliittinen asema ja sarjakuvien tuotanto*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisu n:o 12. Helsinki: VAPK-kustannus.

Heikkinen, M. (1996) *Kuvien taitajat - taidepolitiikan marginaalit. Tutkimus graafisten suunnittelijoiden, kuvittajien ja sarjakuvantekijöiden asemasta*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisu n:o 20. Helsinki: Edita.

Heikkinen, M. & Irjala, A. (1998) *Taideteollisuuden ja sarjakuvan ammattilaisten työtilanne ja kansainvälinen toiminta. Raportti kyselytutkimuksesta Ornamon, Grafian ja Sarjakuvantekijät ry:n jäsenille*. Tilastotietoa taiteesta nro 21. Helsinki: taiteen keskustoimikunta.

Jokinen, O. & Sandborg, E. (1987) *Esiselvitys viihdekulttuurin järjestökentästä, koulutuksesta, opetuksesta ja tutkimuksesta*. Helsinki: taiteen keskustoimikunta.

Minkkinen, V. (1999) *Taiteellinen työ ja apurahat. Tutkimus valtion apurahat saajista*. Tilastotietoa taiteesta nro 22. Helsinki: taiteen keskustoimikunta.

Karhunen, P. (1993) *Näyttämötaiteilija Suomessa. Tutkimus asemasta ja toimeentulosta 1980-90 –luvun vaihteessa*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisu nro 17. Helsinki: Painatuskeskus.

Karhunen, P. (1997) *Kuinka lama vaikutti? Näyttämö- ja säveltaiteilijoiden toimeentulo ja julkinen tuki vuonna 1992 sekä tulotason muutokset 1989-1992*. Työpapereita nro 27. Helsinki: taiteen keskustoimikunta.

Karhunen, P. & Smolander, A. (1995) *Tanssitaiteilija lähikuvassa. Tutkimus asemasta ja toimeentulosta 1990-luvun vaihteessa*. Tilastotietoa taiteesta nro 12. Helsinki: taiteen keskustoimikunta.

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Vastaaajien jäsenyys alan taiteilijajärjestöissä

Taulukko 2. Sirkus- ja estraditaiteilijat, sarjakuvantekijät, tanssijat, näyttelijät sekä näyttämötaiteilijat sukupuolen mukaan

Taulukko 3. Sirkus- ja estraditaiteilijat, sarjakuvantekijät, tanssijat, näyttelijät sekä näyttämötaiteilijat iän mukaan

Taulukko 4. Sirkus- ja estraditaiteilijoiden kotipaikka

Taulukko 5. Sirkus- ja estraditaiteilijat, sarjakuvantekijät, tanssijat, näyttelijät sekä näyttämötaiteilijat pohjakoulutuksen mukaan

Taulukko 6. Sirkus- ja estraditaiteilijoiden muu kuin estradi- ja sirkusalan ammatillinen koulutus

Taulukko 7. Ammattiasema estradi- ja sirkusalan taideammattissa

Taulukko 8. Sirkus- ja estraditaiteilijoiden sekä taidetoimikuntajärjestelmältä apurahan saaneiden (kaikki taiteenalat) toiminta muissa ammateissa

Taulukko 9. Sirkus- ja estraditaiteilijoiden syyt toimintaan muissa ammateissa

Taulukko 10. Sirkus- ja estraditaiteilijoiden sekä taidetoimikuntajärjestelmältä apurahan saaneiden (kaikki taiteenalat) keskimääräinen viikoittainen työaika yhteensä

Taulukko 11. Sirkus- ja estradialan työn osuus sirkus- ja estraditaiteilijoiden kokonais-työajasta ja tuloista

Taulukko 12. Sirkus- ja estraditaiteilijoiden pääasiallinen toimeentulolähde

Taulukko 13. Apurahaa hakeneet ja saaneet sirkus- ja estraditaiteilijat % vastaajista

Taulukko 14. Valtion taitelija-apurahojen ja kohdeapurahojen hakemukset ja myönnöt vuosille 1996-1998

Taulukko 15. Miksi ei ole hakenut apurahaa toimintaan sirkus- ja estraditaiteen alalla

Taulukko 16. Saadut apurahat toimintaan sirkus- ja estraditaiteen alueella apurahalajin mukaan

Taulukko 17. Sirkus- ja estraditaiteilijoiden vuodelle 1997 hakemat ja saamat apurahat apurahalajin mukaan

Taulukko 18. Estradi- ja sirkustaiteilijoiden, sarjakuvantekijöiden, tanssijoiden, näyttelijöiden sekä näyttämötaiteilijoiden apurahat, apurahan saaneiden osuus % ja apurahan suuruus keskimäärin mk